

Badania objęte projektem mają za przedmiot monastycyzm późnego antyku (IV-VIII w.) na obszarze chrześcijańskiego Wschodu (Azja Mniejsza, Północna Mezopotamia, Syria, Palestyna, Egipt). Zespół biorący w nich udział interesuje zarówno mnisi jako jednostki, jak również wszelkie formy monastycznego życia wspólnotowego (grupy eremów – tak zwane laury, klasztory, kongregacje klasztorów).

Monastycyzm późnego antyku stanowi ogromne pole badawcze; tylko wielkie instytuty byłyby w stanie badać jednocześnie nie wszystkie związane z nim zagadnienia. Kierownik projektu „wyciśnie” z tego wielkiego obszaru pięć grup tematycznych posługując się dwoma kryteriami:

1. istnieniem odpowiednio licznych i wartościowych ról różnych kategorii (dzieła literackie, teksty normatywne w postaci decyzji synodów i soborów, ustawy wydane przez cesarzy, dokumenty, listy mnichów i do mnichów), zachowanych w różnych językach (w pierwszym rzędzie po grecku, lecz również po syryjsku i koptyjsku);
2. stanem badań wymagającym interwencji badaczy na obszarach, które nie doczekały się jeszcze opracowania, bądź których opracowania wymagają weryfikacji.

Wyłonione na podstawie tych kryteriów grupy tematyczne prezentują się następująco:

1. Mnisi wobec hierarchicznego Kościoła. Wykonawca ma za zadanie znalezienie odpowiedzi na dwie grupy pytań:

a) jak często występowały konflikty między grupami charyzmatycznymi, jakimi byli mnisi (a przynajmniej ich znaczna część) a Kościołem hierarchicznym w IV w., a więc w czasie fazy kształtowania się ruchu? Jak wyglądała sytuacja w fazach następujących (V-VIII w.)?

b) jak głęboko sięgała kontrola hierarchii nad tym, co się w klasztorach działo, zwłaszcza w klasztorach niewielkich?

Poza różniami powstałymi w Egipcie bądź relacjonującymi fakty odnoszące się do Egiptu, wykonawca wykorzysta teksty pochodzące z Konstantynopola, Azji Mniejszej, Syrii i Palestyny.

2. Relacje wspólnot monastycznych ze wieckim społeczeństwem. Badania w tej sekcji, skupionej na praktycznych aspektach funkcjonowania mnichów w społeczeństwie, opierają się głównie na egipskich różniami dokumentarnych, uzupełnianych m.in. informacjami czerpanymi z literackiego dossier kongregacji Shenutego. Zadania badawcze wiążą się z przyjrzeniem się kontekstom i dynamice interakcji ze wieckimi oraz możliwym wpływom owych interakcji na ich uczestników. Badaniu poddane są takie kwestie jak znaczenie wiązki rodzinnych w środowisku monastycznym, mnisi dobroczynność, relacje z urzędnikami i władcami ziemskimi (analizowane w kategoriach patronatu, konfliktu i współpracy), a także codzienne kontakty z handlarzami i rzemieślnikami.

3. Duchowość monastyczna w świetle korespondencji prywatnej mnichów z małych wspólnot Egiptu i Palestyny. Wyjtkowo pomysłu polega na oparciu badań na tekstach, w których „słyszemy głos mnichów” wolny od deformujących go zabiegów literackich. Decyzja skupienia badań na małych wspólnotach wynika z do wiadzenia lektury tekstów monastycznych: im wiksza była grupa monastyczna, tym wikszy był również nacisk zbiorowości na jednostkę, która stawała się bardziej podatna na stereotypizację. Korespondencja prywatna mnichów nigdy nie była studiowana w tym kontekście; duchowość badano biorąc za punkt wyjścia traktaty ascetyczne, ewentualnie dzieła hagiograficzne.

4. Aspekty prawne monastycyzmu. Punkt wyjścia dla tej części projektu stanowi zestawienie regulacji prawnych zawartych w kodyfikacji justynińskiej, skonfrontowanej z decyzjami zgromadzeń biskupich na temat monastycyzmu. W drugim etapie nastąpi porównanie tych ustaleń z praktyką w sferze gospodarczej i pastoralnej. Niestety, dla proponowanej problematyki tylko Egipt dostarcza ról (ale za to znakomitych) pozwalających dokonać takiego zabiegu.

5. Mnisi w wiecyniach Egiptu. Zadaniem wykonawcy tej części projektu jest stworzenie katalogu instalacji monastycznych w wiecyniach, określenie ich form architektonicznych, analiza inskrypcji na ciennych, ustalenie kontekstu geograficznego i osadniczego, po to, by zrozumieć miejsce wspólnot monastycznych bytujących w wiecyniach w życiu społeczno-cy lokalnych, z którymi mnisi mieli do czynienia. Wykonawca uwzględni te przekazy literackie na ten temat.